

Vagn Dahl Pedersen
stud.scient.pol.

Ib Damgaard Petersen: Et internationalt systems sammenbrud, forholdet mellem magterne, 1870-1940.

(Munksgård, 1969, 346 sider, 72 kr.).

Universitetsadjunkt, cand.mag. Ib Damgaard Petersen, der er lektor ved Institut for Samtidshistorie og Statskundskab ved Københavns Universitet, forbereder i forordet til denne bog læseren på, at den vil handle om baggrunden og forudsætningerne for den udvikling, der førte frem til den 2. verdenskrig og dermed sprængningen af det traditionelle internationale system.

I introduktionen uddybes dette med en bemærkning om, at det er hensigten at foretage et kik ind i statskundskabsteoretikerens værksted for at se, om det ikke er muligt der at låne et par redskaber, der kan blive til nytte ved et forsøg på at skildre og forstå det historiske samspil imellem de vigtigste stater i denne periode.

Efter at have læst bogen fristes man til at sige, at forf. ikke havde behøvet at delagtiggøre læseren i alt det, han så på "værkstedet", men at det havde været tilstrækkeligt, om vi havde fået en kort redegørelse for brugen af de redskaber, forf. havde tænke sig at låne. Besøget på "værkstedet" har nemlig givet sig udslag i en teoretisk indledning, der fylder over en trediedel af bogen, og den bliver næsten til en grundlæggende indføring i statskundskabens begreber. Vi starter med at hænge et lod op i en snor, hvorefter modelbegrebet udledes, og via statsbegrebets udvikling fra Platon og frem til Tranekjær Rasmussen går turen til magtbegrebet, spilteoriene i diverse versioner, magts sammensatte og potentielle natur, system og struktur, hvorefter vi slutter af med midlerne og værdierne i udenrigspolitikken.

Selve fremstillingen består herefter af 3 hovedafsnit, nemlig 1870-1914, 1914-1918 og 1918-1940. Hvert af disse hovedafsnit er så igen inddelt i tre kapitler, et om værdierne i udenrigspo-

litikken, et om magtrelationerne og et om lille Danmarks rolle mellem alle de stores kegler.

I sin anmeldelse i Politiken (2/1 1970) er prof. Bjøl inde på samme opfattelse af forholdet mellem teori og fremstilling, når han skriver, at forf. stort set får vekselvirkningsaspektet frem, men at det ellers kniber med at få den fine teori brugt.

Et er imidlertid, at store dele af det teoretiske apparat hænger og svæver ubrugte i luften. Noget andet og mere fatalt for bogens muligheder for at give læseren det hurtige overblik den tilsigter (p. 10) er, at en yderligere klargøring af de begreber, forf. anvender, i visse tilfælde havde været ønskelig. Dels savner man en fremlæggelse af de kriterier forf. i fremstillingen lægger til grund for sin anvendelse af de flerdimensionale begreber (til eksempel dominans/dominerende system og stormagter af 1., 2. og 3. klasse/rangorden). Dels kunne man have ønsket sig nogle klarere definitioner.

Hvad det sidste angår, er der grund til her at opholde sig lidt ved statsbegrebet, hvor det nemlig lykkes forf. at gå i ring om den varme grød og slutte med at konstatere, at statsbegrebet tilhører fænomenologien, at begrebet "en stat" er en sprogvedtægt, som vi har dannet os af bevidsthedsøkonomiske grunde. Og så får Sorteper ellers lov at gå videre, idet forf. overlader til den politiske videnskab at redegøre nærmere for "de betingende momenter" for begrebet (p. 30). I betragtning af, at bogen behandler samvirket mellem stater, forekommer dette resultat temmelig fattigt, al den stund forf. allerede har forkastet at benytte begrebet, som henholdsvis "en personificering af staten" og som "de personer, der handler på statens vegne" (beslutningsprocesaspektet).

Hele denne begrebsudvikling tager sig så meget desto mere besynderlig ud, som forf. i fremstillingen faktisk benytter en kombination af de to opfattelser, han lige har forkastet (for at sætte tingene på spidsen). Derved kommer forf. mere eller mindre bevidst til at anvende den internationale politiks tvillingaspekter:

a) statsadfærd, der er uafhængig af de aktuelle aktører,

- og

b) statsadfærd, der er præget af de enkelte aktører.

Eftersom denne synsmåde ikke er helt ny, havde det nok været rimeligt, om forf. havde redegjort for den, når han nu alligevel bruger den. Og så kunne han gerne have sprunget sin bevidsthedspsykologiske udredning over.

Herudover har jeg forgæves søgt en definition af så ofte anvendte begreber som hegemoni og imperialismen. Disse begreber har måske nok tidligere haft en afklaret og entydig anvendelse, men især i efterkrigsårene er de i ret stor udstrækning blevet inddraget i det politiske livs ordforråd og har fået særlige værdiladede bibetydninger. En udtrykkelig definition er således efterhånden blevet en nødvendig forudsætning for en videnskabelig anvendelse af de to begreber.

Mere generelt må man sige, at bogen i for høj grad lider under den meget sammentrængte form. Forf. nødsages til at forenkle mere end godt er. Derfor kommer den fysiske magt (anvendelse) til at indtage en uforholdsmæssig stor rolle blandt udenrigspolitikens virkemidler. Måske hænger det også sammen med forf.'s valg af begreb, idet han vælger at definere magt som "evnen til at realisere værdier" (p. 46). En sondring mellem magt (=gennemtvungelsesevne) og indflydelse (=overtalelsesevne), som han tidligere har strejft (p. 35 f.) kunne måske have ført til et lidt mere nuanceret billede.

En anden følge af den sammentrængte form er, at begivenhedsforløbet i for høj grad bliver præget af en automatik, som næppe kan have været forf.'s hensigt. Kun i glimt som ved redegørelsen for Danmarks og Norges stilling under optakten til den anden verdenskrig (sidste kapitel) kommer den internationale politiks mange og ofte modstridende aspekter glimrende frem. At det ikke helt er mundsvejr med denne automatik, turde fremgå af, at forlagets omslagsskribent også har ladet sig blænde af den, når han på bindets bagside skriver:

"Det vises, hvorledes den første verdenskrig med nødvendighed måtte bryde ud, efter at de tilpasningsmuligheder, der eksisterede inden for det traditionelle magtbalancesystem var udtømt, og aktørerne ikke kunne acceptere eller nå til enighed om strukturændringer, der afgørende ændrede magtforholdene".

For statskundskabsstuderende indeholder bogen i øvrigt ikke ret meget nyt. De fleste af de synspunkter, der fremføres i den, har man allerede mødt, eller man vil inden ret længe komme til at møde dem ved instituttet. De tre danske afsnit ligger til eksempel meget tæt op ad den linie, der hidtil er fulgt ved gennemgangen af dansk udenrigspolitik inden for politiske sagområder. Disse afsnit vil måske i en vis udstrækning kunne tjene som et skelet, hvorom man ved eksamenslæsningen kan bygge dette sagområde op.

I kraft af sin strukturering af stoffet kan bogen dog formodes at have en vis interesse for folk, der blot er almindeligt interesserede i international politik. Hvis man nemlig i hvert fald i første omgang springer det lange indledende afsnit med al teorien over, kan man i fremstillingen læse de enkelte afsnit uafhængigt af hinanden og endda få et udbytte af det. Bogen bliver bedre, jo nærmere man kommer vortid, så man kan allerede begynde at glæde sig til den lovede fortsættelse, der skal føre den op til 1970.

Her ved slutningen skal jeg kort bemærke, at Bjøl i sin ovenfor omtalte anmeldelse i Politiken roser forf. for sit forsøg på at anskue gammelt stof fra en ny synsvinkel. Men samtidig understreges, at det kun delvis er lykkedes forf. at løse den opgave, han har stillet sig; simpelthen fordi den er så kæmpestor, at den i realiteten er tre store enkeltopgaver:

1. at fremstille statskundskabens teori om international politik.
2. at skrive 70 års diplomatisk historie, og
3. at beskrive dansk udenrigspolitik i samme periode.

Indholdsmæssigt roses bogen for at have fået fat i noget væsentligt i Brest-Litovsk freden som udgangspunkt for en forståelse af den anden verdenskrig, medens den kritiseres for den overdrevene brug af modeordet "system" og den mystik, der skabes gennem anvendelse af økonomiske kræfter som forklaringsfaktor.

Jeg kan kun give Bjøl ret i disse hovedsynspunkter, og jeg har derfor ikke i det foregående fundet anledning til at kommentere dem yderligere.

Man kan faktisk kun påskønne det mod, forf. har udvist ved at give sig i kast med denne store opgave. Efter dansk tradition skal et værk være fuldkomment, før det udgives i bogform. På baggrund heraf er det ikke mindre modigt af forf. at gøre et forsøg på at bryde denne tradition. Danmarks forlagsverden er imidlertid ikke den, der støtter et sådant forsøg med en billig udgave, så bogen kan komme ud til en bred kreds og derved medvirke til en diskussion til gavn for faget, - og for forlagene. Med sin pris på 72 kr. hører bogen nemlig ikke til dem, man efter en vurdering af pris og indhold køber, - hvis man da ikke netop får den ordineret som lærebog.